

Bijzondere broedvogels in de Schiedamse heemtuin

Elisabeth Noorduin

De heemtuin

De Schiedamse heemtuin is een 2,25 ha. groot gedeelte van het Prinses Beatrixpark, een park dat vroeger aan de rand van de stad lag, maar nu ingebed ligt in nieuwe wijken.

De heemtuin, die in 1987 in gebruik genomen is, ligt op een eiland, afgesloten door een 's avonds gesloten hek. Hoewel meer en meer parkbezoekers de heemtuin ontdekken, is dit gedeelte van het verder druk gebruikte park nog vrij rustig. Mensen komen er om van de stilte te genieten.

Sinds 1988 kom ik wekelijks in deze heemtuin. Ik ben toen met vogelen (het waarnemen van 'wilde vogels') begonnen en leerde in de heemtuin de zang en geluiden van de verschillende vogelsoorten. Ik heb vanaf het begin min of meer regelmatig mijn vogelwaarnemingen genoteerd.

Vogels van de heemtuin

In totaal heb ik 82 vogelsoorten waargenomen in de jaren dat ik in de heemtuin kom.

Hieronder vallen broedvogels, overvliegers, wintergasten en vogelsoorten die maar eenmaal werden gezien of gehoord.

Verschiedende soorten zijn niet direct de vogels die u in een druk stadspark zou verwachten.

Een **Nachtegaal** zong er een paar dagen, één of twee paartjes **Grote bonte spechten** bewonen het park (één paartje heeft ook in de heemtuin gebroed). Een overwinterende **Groene specht** werd vooral in de heemtuin waargenomen, een **Ijsvogel** wordt af en toe gezien en 's winters brengen flinke groepen **Goudhaantjes**, soms bijgestaan door **Vuurgoudhaantjes**, een bezoek aan de heemtuin.

Onder de 'gewone' broedvogels vallen Fitis, Tjiftjaf, Merel, Zanglij-

ter, Koolmees, Boomkruiper, Winterkoning, Houtduif etc.

Deze vogels kunt u in de meeste stadsparken aantreffen.

Veranderingen in de heemtuin

In de loop der jaren zijn er in de heemtuin natuurlijk dingen veranderd. Wat iepzieke iepen en de storm van januari 1989 zorgden voor open plekken in een hoog bos met volwassen bomen: er verscheen ineens een Tuinfluiter, die graag bosrandgebiedjes heeft.

Iets minder positief is het insequentie beleid, wat de oorzaak is van nogal wat gegraving in de heemtuin; vrachtwagens met zand, graafmachines en verschillende mensen die verschillende boomsoorten weg wilden hebben (er was zelfs iemand die vond dat alle eiken er maar uit moesten) zijn niet erg bevorderlijk voor de vogelrust. Een dijk die zo is aangelegd dat de Meerkoeten die in de plas erachter broeden bezoekers niet zien aankomen, ook niet.

De heemtuin is echter een te klein gebied om op landelijke schaal op te vallen voor wat de vogelstand betreft. Grote *wetlands* of rietlanden zijn er niet te realiseren. Dit neemt niet weg, dat in onze overbevolkte Randstad elke struik telt.

Nestgelegenheid

Wat natuurlijk wél een verschil maakt, is het creëren van nestgelegenheid. Van vriendelijke knutse-laars kregen we nestkasten voor mezen cadeau. Later kregen we van de Gemeente Schiedam van die mooie houtbetonnen vandaal-en-specht-bestendige kasten. Van spechten weet ik het niet, maar vandaalbestendig zijn ze niet. Ik kan verschillende voorbeelden aanwijzen.

Dicht struikgewas, braambosjes en Klimop wordt op sommige plaatsen

aangemoedigd. Hierin vinden Merels, Winterkoningen en Zwartkopjes een woonplaats. We volgen ook een dood-hout-beleid: dode bomen en takken laten we staan, liggen of hangen. Een van die bomen werd een speelboom voor jonge spechten; de spaanders vlogen eraf.

We hebben ook drie grote nestkasten: twee torenvalkkasten en een bosuilkast.

Torenvalken

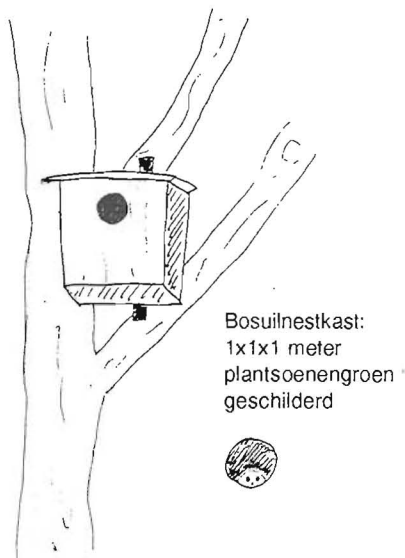
Eén van de torenvalkkasten hangt precies in het midden van de heemtuin. In een hoge eik, die staat in een gemengd bosje, omringd door grasland.

Jaarlijks kwam er in het vroege voorjaar een Torenvalk naar kijken. Er werden verder ook geregeld Torenvalken waargenomen; Torenvalken zijn geen écht zeldzame vogels. Ze broeden in het omringende polderland en zelfs midden in de stad. Veel interesse toonden ze nooit in die kast. Ze wisten dat hij er was, dat wel. Dit voorjaar veranderde dat echter. Een paartje Torenvalken bleef bij de kast rondhangen. Ze baltten boven de heemtuin en hadden er duidelijk hun territorium. Toen ze er bleven, namen we aan dat ze in de kast broedden; we zagen hen er geregeld bij. Later vlogen ze actief af en aan - voedsel brengen. Zekerheid kregen we pas toen de houder van het plaatselijke Vogelasiel in de boom klom om de jongen te ringen. Vijf jongen waren er en ze waren al behoorlijk groot.

Volgens de ringer zouden ze nu snel op de rand van de kast gaan zitten, zodat we ze zouden kunnen zien. Twee weken na het ringen hoorde ik van heemtuinmedewerker Hans Buisman dat één van de jongen op een regenachtige dag uit het nest was gevallen / gevlogen en op de dijk had zitten kleumen, blijkbaar niet in staat om op te vliegen. Hij had de vogel gepakt en omhooggegooid en het jong was de bosjes ingevlogen. We hebben dit jong niet teruggezien.

De andere vier jongen echter wel. Een paar dagen na het incident met het eerste jong zag ik ze alle vier: twee bovenop de kast, twee op de rand. Jonge Torenvalken zijn schattig om te zien; ze zijn bruin en donzig als een jonge Merel en hebben grote zwarte ogen.

Al snel begonnen ze te vliegen. Ze konden eerst alleen maar hard en rechtuit. Ze probeerden te landen op het dunste twijgje van een boom. Ze werden door de wind opzij geblazen. Ze riepen luid "kierrr! kierrr! kierrr!" als ze elkaar tegenkwamen. In augustus vertrokken ze. Waarschijnlijk zijn ze hun ouders gevolgd naar de weilanden in de buurt. Dag valkjes.

Bosuilen

De bosuilen waren niet zo nadrukkelijk aanwezig. Ze gedroegen zich zelfs zeer heimelijk.

Voor een excursie gebruikten wij eens een demonstratiemodel op ware grootte van een bosuilnest-

kast, gemaakt van triplex, 1x1x1 meter groot en plantsoenengroen geschilderd.

Na de excursie stond het ding vreselijk in de weg en Hans Buisman heeft hem toen maar in een boom opgehangen, meer als oplossing dan met enige verwachting.

Oh, wat kregen we veel commentaar op die kast! De kleur was belachelijk, een kast van triplex waardeeloos, hij hing te hoog, hij hing te laag, hij hing niet met de opening in de juiste richting.

Persoonlijk vraag ik me af, of we die vogels wel zo moeten verwerken met juiste hoogte, gat naar de juiste richting (waar de kenners het nog niet over eens zijn) etc. Behalve spechten, die zelf hun nestruimte uithakken en dus kunnen kiezen waar en hoe, hebben de rest van de hollenbroeders (mezen, Boomkruipers, Holeduiven, Bosuilen) maar te nemen wat er is. En ze hebben gewoonlijk niet veel keus.

In 1989 nam een paartje Holeduiven hun intrek in de kast. Veel broedende Holeduiven zijn er niet in deze omgeving. Ik vond het best bijzonder. Heerlijk als al die kenners ongelijk krijgen.

De Holeduiven bleven een aantal jaren. In 1992 bleven ze weg - misschien vanwege de grootse machinale graafactiviteiten vroeg dat voorjaar.

In 1993 hoorden we wéér geen Holeduiven. Het bleef stil rond de kast. Tot de eigenaar van de bijenkasten die op de heemtuin staan, een Bosuil bij de kast zag. Hans Buisman zag ook een Bosuil. En toen zag hij twee jongen uit de kast kijken.

En ik dacht dat Holeduiven bijzonder waren. Er zijn wel Bosuilen in de buurt - in een Vlaardings park broedt al jaren een paartje. Ze waren echter nog nooit in of bij de Schiedamse heemtuin gesignaleerd. Wel Ransuilen, die een aantal jaren geleden in het Prinses Beatrixpark hebben gebroed.

De jongen waren al aardig groot toen we ze begin mei ontdekten, en vrij snel daarna verlieten ze de kast. Een paar maal zagen we er steeds één in bomen in de buurt van de kast zitten. Jonge Bosuilen zien eruit als speelgoedbeesten, gemaakt

jonge Bosuil

van vuil poetskatoen. Ze hebben grote zwarte ogen, een zwart snauveltje en enorme zwarte nagels. Het jong dat ik een paar maal zag, had zijn vleugelpennen al en een staartje met een lengte van 3 cm. Zijn borst was nog bedekt met dons. Ik vond hem opvallend groot; hij oogde veel groter dan de volwassen Ransuil die we eens in de heemtuin zagen.

Net zo heimelijk als ze gekomen waren, verdwenen de uilen weer. In juni namen we ze voor het laatst waar.

Wat ik mij nog steeds afvraag is, hoe die beesten daar zo onopgemerkt hebben kunnen broeden.

Bosuilen baltten al in januari en maken daarbij veel herrie, wat parkbezoekers en omwonenden toch gehoord moeten hebben.

Door ander werk was ik zelf 's ochtends nooit in de heemtuin - misschien had ik dan wat opgemerkt. Misschien ook niet. We zullen ze nu in de gaten houden - gelukkig zijn Bosuilen nogal territoriumvast.

Besluit

Zo ziet u, dat zelfs in een stadspark nog aardig wat te vogelen valt. En het zijn ook niet alleen Mussen en Merels die u er ziet.

Het bewijst ook, dat vogels zich er niet gemakkelijk onder laten krijgen en hun kans grijpen - als ze die krijgen. Zelfs op betonnen flats broeden duiven.

Het betekent wel, dat we vogels - en de natuur - die kans ook moeten geven. Als we heel Nederland vol

zetten met flats en asfaltwegen en die iedere maand besproeien met bestrijdingsmiddelen legt zelfs het stukje natuur dat die hel geschapen heeft - de mens - het af.

In dit overvolle land lenen heemtuinen en parken zich uitstekend voor een natuurvriendelijk beleid. Maai bosranden niet in het voorjaar - veel vogels broeden er in, en Fluitkruis is toch mooi? Laat eens wat dode bomen staan - zo'n boom zit al snel vol nieuw leven. Gebruik

geen bestrijdingsmiddelen tegen insecten of onkruid - een gezonde vogelpopulatie kan heel wat insecten - én onkruidzaden! - aan.

Omdat dit allemaal dingen zijn die u niet hoeft te doen, heeft u nu wat tijd over om door uw domeintje te lopen en naar de vogels te luisteren. Ze zullen u dankbaar toezingen.

En die arme Holeduiven, zo wreed verdronken uit hun kast? Die zaten

verdekt opgesteld te wachten tot de Bosuilen er uit waren, en hebben de kast weer in bezit genomen. □

Elisabeth Noorduyn werkt als vrijwilliger in de heemtuin in het Prinses Beatrixpark in Schiedam.

Haar adres:

*Louise de Collignystraat 53
3116 EJ Schiedam.*

Ook de tekeningen bij dit artikel zijn van Elisabeth Noorduyn.

Natuurtuin 'De Wiedijk' uitgeroepen tot "Vrij Vogelreservaat"

Wijkwethouder Piet Janssen vlak voor de onthulling van het bord 'Vrij Vogelreservaat' in Natuurtuin 'De Wiedijk' in Amsterdam-Osdorp.

foto: W. Leufgen

2 november j.l. werd de Amsterdamse natuurtuin 'De Wiedijk' door Vogelbescherming Nederland uitgeroepen tot 'Vrij Vogelreservaat' (zie voor meer informatie: *Oase 4*, 1991).

Deze ecologische natuurtuin wordt vogelvriendelijk beheerd door een groep zeer enthousiaste vrijwilligers: er hangen veel broedkasten, maar er wordt vooral ook een natuurlijk bosbeheer toegepast (ringen, open plekken creëren, takkenrillen opbouwen e.d.).

De maatregelen wierpen haar vruchten af: vogelsoorten als de Bosuil, de Grote bonte specht, de Torenvalk en de Gekraagde roodstaart zijn ondertussen vaste broedvogels van deze groene oase

gelegen tussen de hoogbouw en drukke wegen.

Dinsdag 30 november j.l. vond de officiële opening van 'De Wiedijk' als tweede 'Vrije Vogelreservaat' binnen de gemeentegrenzen van Amsterdam plaats. (Het eerste Amsterdamse Vrije Vogelreservaat was 'De Oeverlanden' / Nieuwe Meer).

De aankondiging, dat **Nico de Haan** (bekend van radio en t.v.) de opening zou verrichten trok zelfs de lokale televisiezender AT5 en de radio; dat Nico de Haan wegens ziekte op het laatste moment moest afzeggen, weerhield hen er gelukkig niet van, flink wat opnames en interviews te maken.

De stadsdeelraad Osdorp zorgde voor gratis koffie, koek en later nog voor een 'verwarmende' kop soep - het ijzelde en sneeuwde - voor het verrassend grote aantal bezoekers. Uiteindelijk stonden er meer dan 50 mensen kleumend naar de lovende woorden van de wijkwethouder en de vertegenwoordiger van Vogelbescherming Nederland te luisteren. Natuurtuinmedewerker Ruud van Kempen zorgde daarna nog voor een afsluitende rondleiding door het 'Vrije Vogelreservaat', waarbij hij uiteraard uitgebreid op de vogelvriendelijke maatregelen in de tuin wees. □

Willy Leufgen

Heemtuinen in Amsterdam

Het **Amsterdamse Natuur- en Milieu Educatie Centrum** heeft onlangs, onder redactie van de consultant natuureducatie, J.B. Kloosterman, een leuk gidsje uitgegeven, over de 13 heemtuinen die Amsterdam momenteel telt. In de stevige brochure in folderformaat (29 blz.) wordt elke tuin op 2 bladzijden summier voorgesteld, aangevuld met een karakteristieke foto uit de tuin, een plattegrond en enige informatie over de bereikbaarheid.

De brochure is gratis verkrijgbaar bij alle Amsterdamse heemtuinen en telefonisch of schriftelijk te bestellen bij bovengenoemd centrum, Plantage Middenlaan 2 E, 1018 DD Amsterdam, 020 - 6225404.